

In memoriam

- Др Новак Ражнатовић (1925-2004) -

У Подгорици је преминуо 10.08.2004. године др Новак Ражнатовић - познати историчар, угледни научник и одважан човјек.

Живио је у вријеме великог оспоравања, па и пренебрегавања историје; у ствари, немоћи историјске науке и научне мисли, вријеме ниподаштавања најеклатантнијих протагониста грађанске историографије.

Припадао је средњој генерацији професионалних историчара Црне Горе која се редовно школовала, научно стасавала и усавршавала у периоду непосредно након ослобођења 1945. године. Била је то генерација пуна одушевљења спремна и за „узлет на небо”. Ново вријеме је вршило снажан притисак на објективан суд о прошлости, на коју се мислило и из потребе актуелне стварности. Др Новак Ражнатовић припада мањем броју историчара који су, и у тако еуфоричним условима трагао за правом мјером објективне историјске истине. Правовремено је схватио да историја као наука није изван политике. „Свест о прошлости не може избећи дилеме садашњости”. Ради тренутне политичке коњуктуре - није се саглашавао да се прескачу и тако прећуткују поједини периоди историје, историјски процеси или „неподобне” личности. Једном ријечју, није признавао симетрије и друге идеолошке „разлоге”. Новак Ражнатовић настојао је да пише „своју” верзију историјске прошлости - онако како ју је видио у документима, у историјским изворима, народном предању. Одмах је одбацио да то чини из разлога да оно што је до тада било написано - није било добро и објективно приказано. Није био заробљеник идеологизма, већ мисаони човјек који је промишљао прошлост без оптерећења. Није јој одузимао оно што јој објективно

припада - вријеме у коме су се одвијали процеси, али је није ни оптерећивао погледом свога времена. На прави начин и у право вријеме схватио је важност дихотомног бића историје као науке, коју је особину сачувао до краја живота. Само тако схваћена историја је могла да буде учитељица живота и свјетлост истине.

Упознали смо се скоро прије пола вијека. Срели смо се у Историјском институту у Подгорици, коме је остао вјеран све до пензионисања, а историјској науци - до посљедњег дана живота. У Историјском институту су тада били са њим - Димо Вујовић, Ђоко Пејовић, Мирчета Ђуровић, Новица Ракочевевић, Јован Бојовић. Заједно са њима и другима постављао је темеље историјској науци у Црној Гори на провјереним принципима да је дјелотворно знање високопрофесионално и да је управо зато друштвено корисно и политички употребљиво. На тим темељима наслањали су своје дјело млађи који су долазили и, углавном, ту у науци и остајали. Нећу наводити њихова имена. Једино ћу рећи да им је свима *др Новак Ражнатовић* пружио руку помоћи, као што је и он наишао на тако испружену руку када је долазио у Историјски институт Црне Горе. Та узајамна солидарност помогла је многим да се научно афирмишу много брже него што су то очекивали.

У друштву своје генерације историчара брзо је научно сазријевао и растао др Новак Ражнатовић.

Рођен је 1925. године у питомом селу Дујева - Ријека Црнојевића, гдје је стекао основно образовање. На Цетињу је завршио гимназију, а у Београду 1951. године студије историје на Филозофском факултету. Једно вријеме је радио као професор гимназије у Сјеници и Бијелом Пољу. Кратко је службовао у Државном архиву на Цетињу да би читав радни вијек, потом, провео у Историјском институту, у ондашњем Титограду. Докторирао је 1973. године у Београду на тему *Црне Гора и Берлински конгрес 1878*. За наведену књигу добио је Награду ослобођења Титограда.

Међу ђацима је био омиљен друг. Исте особине је испољио и на студијама у Београду. И првих дана рада у Историјском институту. Плијенио својом непосредношћу, младалачким хумором и интелектуалним темама. Био је врло образован и тежио је освајању нових знања. У себи је носио стваралачки жар и невиђену упорност, без којих нема успјеха у науци.

Друговали смо од „јутра до сјутра”. Из дана у дан заједно смо ишли на разне трибине. Расправљали о новим књигама. Учествовали смо често и на научним скуповима. Дуго година сам у Историјском

институту био уредник - *Окружлоџ стола*, тада једине научне трибине у Црној Гори, врло афирмисаној и популарној у читавој Југославији. Новак је био врло активан учесник и креативни полемичар. Биле су то стваралачке полемике које су вођене на корист науке.

На тај начин је корак по корак улазио у свијет науке, стичући пријатељства у Црној Гори и изван ње. Новак је добро говорио свјетске језике: њемачки, француски, италијански. Имали смо заједничке пријатеље у Београду, Сарајеву, Скопљу, Новом Саду, Загребу, Љубљани, Приштини. Круг пријатеља је ширио и изван земље; налазио их је у Русији, Њемчакој, Италији.

Из тог и таквог пријатељства никла је интензивна научна сарадања. - Објављивао је своје радове у периодици - највише у Црној Гори, али и у свим научним центрима претходне Југославије. Своје научне радове објављивао је и у посебним зборницима радова. Било је незамисливо да се појаве таква издања везана за историју Црне Горе - без његових увијек запажених и одабраних текстова. Импозантан је број његових библиографских јединица - расутих по часописима и зборницима радова. Надамо се да ће једног дана бити сабрани и објављени на једном мјесту.

Задужио је др Новак Ражнатовић Црну Гору - проучавајући њену историјску прошлост, која је садржајнија од многих и већих земаља. Мало је народа у свијету са тако богатом прошлошћу; то га је чинило њеним заљубљеником и заробљеником. Знао се, међутим, одупријети романтизму у тумачењу сложених историјских процеса. Преферирао је критичност и критички однос према историјској прошлости. Патриотизам да, али да претходно буде наука. Био је и остао велики поборник истине у историјској науци о прошлости Црне Горе. Тиме се у цјелини одликује његово стваралачко дјело.

Објавио је више посебних издања. Бранио је и одбранио неке историјске теме - од лаицизма који је насртао на све. Био је зналац националног бића Црногораца, црногорског српства, вјере којим су се крстили и војевали његови и наши преци „за крст часни и слободу златну”

И управо због борбе за научну истину - доживљавао је непријатности. Нападан је и с лијева и здесна; од оних који су хтјели да са њима почиње историја. Није то први пут у историји. Имали су пођекојег грлатог присташу. Али је наш драги Ноле био несаломљив. Остао је у служби истине. До посљедњег дана живота, до посљедњег даха.

Запажена су његова честа јавна наступања на трибинама диљем Црне Горе. У ствари, био је радо слушан. Посјетиоци тих трибина су

вјеровали у аутентичност и утемељеност његовог казивања. С разлогом. У одбрани научне истине био је достојанствен, смирен и мудар. Био је рафинирани полемичар. На заједничким наступима говорио ми је да се некако осјећа сигурнијим. У ствари - неку врсту сигурности - преносио је на сабесједника. По реакцији присутних осјећало се да његове ријечи падају на плодно тло.

Морам, такође, рећи да је за живота израстао у личност за памћење, у историчара за уважавање, у научника за узор. Писаће се о његовом научном дјелу. И наћи разумијевање за нашу сјету са којом га данас испраћамо.

Такав др Новак Ражнатовић - пуно ће нам недостајати. Из дана у дан то ћемо све више осјећати. Недостајаће нам поуздан пријатељ и искрени друг.

Иако сав предан науци, др Новак Ражнатовић је био добар домаћин породице. Сузне су очи његових најближих, посебно супруге Мире и стасалих синова - Пеђе и Влатка, њихове дјеце. Држећи их на кољену учио је своје унуче „што је негда било”.

Заслужио је нашу тугу која нас обузима, нашу љубав која је одавно одгојена, наше поштовање за његов живот и рад, заслужио је драги Ноле овако достојанствен испраћај. Путуј драги пријатељу - тамо гдје си наумио. Остало те је доста са нама - у твојим књигама и драгим успоменама. Они су препрека незабораву који си заслужио.

Зоран Лакић